

Актуальні питання політичних наук
Мелеганіч Ганна Ігорівна
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Ужгород, Україна

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Одним із найважливіших конституційних прав громадян у демократичній державі є їх право на об'єднання. Стаття 36 Конституції України гарантує громадянам держави право на свободу об'єднання у політичні партії, громадські організації для здійснення та захисту своїх прав та свобод і задоволення політичних, економічних, культурних, соціальних та інших інтересів [4, с. 23]. Особливістю права на об'єднання є його реалізація у колективній формі, здійснення роботи у громаді, асоціації. Саме через громадські об'єднання в активній, державотворчій діяльності беруть участь широкі громадські кола, реалізуються й захищаються культурні, політичні та економічні інтереси тієї чи іншої частини суспільства (народу, нації, соціальної групи). Якщо мова йде про етнонаціональні спільноти, то їх включення у громадське життя може відбуватися у трьох формах: особисто (на рівні з усіма громадянами держави), у груповій формі (один з найефективніших шляхів) та через громадських лідерів меншин. Різноманітність форм участі національних меншин у суспільно-політичному житті держави свідчить про демократичність політичної системи та розвиток громадянського суспільства. У тоталітарному суспільстві вони або відсутні, або діють під жорстким контролем держави. Демократія ж надає свободу для самовираження і публічної діяльності, яку етнічні активісти насамперед спрямовують на організаційне гуртування своїх спільнот [5, с. 582].

Найпоширенішою формою об'єднання представників етнонаціональних меншин в Україні є національно-культурні товариства. Національно-культурні товариства – це форма національної самоорганізації, здатної сприяти

вирішенню етнонаціональними меншинами питань збереження та розвитку своєї етнічної самобутності.

Саме діяльність неурядових організацій, які намагаються впливати на формування і реалізацію державної політики у сфері міжетнічних відносин, В. Євтух виділяє третьою складовою (на рівні з операційним та імплементаційним аспектами) в структурі етнополітичного менеджменту. Головним мотивом діяльності громадських організацій є забезпечення потреб етнокультурного розвитку національних меншин і толерантної взаємодії між усіма компонентами етнонаціональної структури українського суспільства, формування громадської думки щодо шляхів етнонаціонального розвитку України, пошук можливостей прийняття рішень органами законодавчої і виконавчої влади [2, с. 140].

Із перших днів незалежності України громадські організації національних меншин стали повноправними правовими суб'єктами, що знайшло відображення в нормативно-правових актах. Важливим кроком у легітимізації громадських організацій національних меншин стало прийняття Закону України «Про національні меншини в Україні». З'являється суб'єкт «громадські об'єднання національних меншин». Так, стаття 13 даного Закону визначає свободу громадян, які належать до національних меншин, у виборі обсягу і форм здійснення прав, що надаються їм чинним законодавством, і можливість реалізувати ці права «особисто, а також через відповідні державні органи та створювані громадські об'єднання» [3]. Водночас в статті 6 згадуються національно-культурні товариства без пояснення змісту поняття. Очевидно, законодавець ці два поняття ототожнює.

Демократизація суспільного життя в Україні сприяла зростанню громадсько-політичної активності етнонаціональних меншин, що сприяло появі їх громадських організацій. Найчастіше етнонаціональні меншини починають активізуватися і мобілізуватися напередодні важливих загальнодержавних процесів і явищ, насамперед перед виборами різних рівнів. Все ж основними причинами створення національно-культурних товариств були: лібералізація

життя в країні, бажання захистити права та інтереси представників меншин, забезпечення їх культурних та побутових потреб, захист рідної мови.

Сьогодні в Україні діє близько 800 громадських товариств національних меншин, понад 30 з яких отримали статус всеукраїнських. Основним напрямком діяльності громадських організацій етнонаціональних меншин залишається етнокультурна сфера. Як лідери етнічних спільнот, так і держава, передовсім опікуються розширенням можливостей етнонаціональних меншин у користуванні та навчанні рідними мовами, підтримкою національних культурних традицій і забезпеченням умов сповідання своєї релігії, підготовкою національних культурно-освітніх кадрів, організацією національних навчальних закладів, сприянням розвитку видавничої справи, випускові радіо- і телепрограм національними мовами тощо [6, с. 376–377]. Головним мотивом діяльності громадських організацій, як зазначає В. Євтух, є забезпечення потреб етнокультурного розвитку національних меншин і толерантної взаємодії між усіма компонентами етнонаціональної структури українського суспільства, формування громадської думки щодо шляхів етнонаціонального розвитку України, пошуки можливостей впливу на прийняття рішень органами законодавчої і виконавчої влади [2, с. 138].

Існуючий статус національно-культурних товариств дозволяє їм активно провадити культурницьку роботу, проте суттєво обмежує їх участь у діяльності органів державної влади, зокрема у їх формуванні. Слушною є думка про те, що дана проблема може бути вирішена через впровадження системи дієвого самоврядування національних меншин шляхом створення національно-культурних автономій. На підставі делегованих їм владним повноважень вони могли б самостійно вирішувати питання їх етнокультурного життя. Стаття 6 Закону України «Про національні меншини» говорить, що «держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію». Проте мова йде лише про користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання

національної символіки, відзначення національних свят, сповідання своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству [3]. Це питання потребує вирішення з боку влади на загальнодержавному рівні. Адже ігнорування цієї проблеми роками призвело до трагічних наслідків на Сході України та в Автономній республіці Крим, де є чисельною російська меншина.

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна констатувати, що більшості національно-культурних товариств України притаманний високий ступінь етнічної солідарності, згуртованості, належний потенціал для відродження історії, мови, звичаїв, традицій, збереження пам'яток традиційної самобутньої культури, посилення свого впливу на прийняття рішень як на регіональному, так і на всеукраїнському рівнях. Із початку незалежності України всі національно-культурні товариства за основну мету ставили собі відродження і розвиток мови, культури, відновлення національних самоназв, тобто культурно-просвітницьку роботу, пов'язану з утвердженням етнонаціональної самосвідомості. Згодом культурологічно-просвітницька діяльність організацій стала доповнюватися суспільно-політичною активністю, тобто почали з'являтися певні політичні вимоги. Серед основних тенденцій розвитку – це кількісний ріст громадських організацій національних спільнот та зростання їх активності у вирішенні назрілих проблем сьогодення. Фактично їх кількість є доволі значною, особливо в полетнічних областях України (Закарпатська, Чернівецька, Одеська, Луганська і т.д.).

Діяльність громадських організацій національних меншин у тісній співпраці з владними структурами сприяє подальшому утвердженню гарантованих Конституцією України прав та свобод національних меншин. Вони виступають провідниками відродження і розвитку мов, звичаїв, традицій, культурно-мистецьких надбань та інших культурологічних акцій. З іншого боку, такий кількісний ріст не завжди підтверджується якісними показниками в роботі громадських організацій етнонаціональних меншин. Частина товариств

після реєстрації втрачає свій зв'язок з первинними організаціями та не проводить діяльність відповідно до своїх статутів. Інші мають у своїх лавах не більше десятка активних членів організацій.

Духовні здобутки кожного етносу збагачують культуру України, закладають міцний фундамент для міжетнічної злагоди, міжкультурної взаємодії та співпраці. І саме ті етнонаціональні меншини, які мають активні та дієві громадські об'єднання і, водночас, свідомими громадянами України сприяють консолідації держави та розбудові громадянського суспільства.

Література:

1. Андріяш В. Особливості громадської діяльності національних меншин як прояв інституціоналізації етнополітичних відносин / Вікторія Андріяш // Наукові праці. Державне управління – 2013. – Випуск 202, Том 214. – С.79-82.
2. Євтух В. Урядові та громадські організації у системі етнополітичного менеджменту в Україні / В. Євтух // Наукові записки : збірник. – К. : Ін-т політ. і етнонац. досліджень, 2001. – Вип. 15. – С. 137–143.
3. Закон України «Про національні меншини в Україні» [Електронний ресурс]. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – Режим доступу: [/http://zakon.rada.gov.ua/cgi12-bin/laws/main.cgi?nreg=2494](http://zakon.rada.gov.ua/cgi12-bin/laws/main.cgi?nreg=2494)
4. Конституція України. – К.: Видавництво «Право», 1996. – С.23.
5. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні політологічний концепт : монографія / В.О. Котигоренко. – К. : Світогляд, 2004. – 722 с.
6. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність: Монографія / Л.І. Лойко. – К. : ПЦ «Фоліант», 2005. – 634 с.